

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI

DR. GYÖRGY LAJOS

1933.

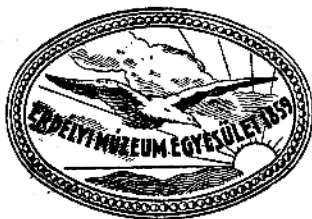
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

62. SZ.

KÉT KOLOZSMONOSTORI PÜSPÖKAPÁT A XVI. SZÁZADBAN

IRTA

JUHÁSZ KÁLMÁN

CLUJ-KOLOZSVÁR

MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1933

A XVI. század derekán gyors egymásutánban két kolozsmonostori apát ugyanazt a püspöki méltóságot viselte. Apáti és püspöki hivataluk jobbra cím volt. Kolozsmonostorhoz mégis mindkettőt erős szálak fűzték. Az első, *Medgyesi Székely Ferenc*, tragikus módon az apátság falai közt fejezte be életét; a másik, *Kolosvári János*, ettől az apátságtól nyerte nevét. Előbbi világi pap volt, és mint a gyulafehérvári székeskáptalan kanonokja jeles adminisztráló tehetséggel a legválságosabb időkben kormányozta a püspökétől megfosztott erdélyi egyházmegyét. E püspökség betöltésekor azonban oly egyházmegye élére helyeztetett át, melynek kormányzását a török miatt át nem vehette. Utóbbi nem gondolt püspöki székre: szegény domonkosszerzetes volt, de kiváló ékes-szólásával országa főpapságát kellett képviselnie Trientben s ezért neveztetett ki püspökké.

I.

Medgyesi Székely Ferenc.

1.

Ismeretlen név a püspökök sorozatában. Mégsem vitatható el viselőjétől, hogy püspök volt, mert e kérdés elbírálására leghivatottabb tényező, maga a császárkirály, Ferdinánd, *püspöknek* címezi.

Székely Ferenc Erdélyből származott, valószínűleg Medgyesről és innen vette előnevét.¹ Az egyházi pályán alapos kiképzésben részesült: doktori rangfokozatot nyert.² Tanulmányai elvégzése után szülőföldje közelében, Szász-Muzsnán, lelkipásztorkodott.³ Csakhamar a

¹ Altalában *Ferenc* és *Medgyesi Ferenc* néven fordul elő. Ferdinánd király 1554 április 18-i oklevele nevezi Székely (*Zekel*) Ferencnek. (*Országos Levéltár: Liber Regius III. p. 197—8.*)

² „*Juris utriusque doctor.*“ Bzenszki Rudolf jezsuita, tábori lelkész *Sylogimae Transilvaniae ecclesiae, Coronae (Brassó) anno 1699 c.* kézirata a gyulafehérvári Batthyaneumban, L 5, IV. 22 jelzés. V. ö. Szeredai: *Notitia veteris et novi capituli ecclesiae Albensis Transilvaniae 1799.* 153 — „*Decretorum doctor.*“. Az erdélyi rendek Szászsebesen 1551 június 12-én Ferdinánd királyhoz intézett előterjesztése. (*Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia* V. 531—532, 509. sz.)

³ Bzenszki, id. h.

gyulafehérvári káptalan tagja és püspökhelyettes lett. 1547 június 30-án Izabella királyné Gyulafehérvárott kelt rendeletével meghagyja az erdélyi káptalannak, hogy „Medgyesi Ferenc dobokai főesperest és vikáriust“ a Mártonfalván neki adományozott nyolc jobbágytelekbe iktassa be.⁴

Ekkortájt Horváth Györggyel eljár Prágában Fráter György megbízatásából.⁵ Helynöki minőségében éveken át a *Statileo János* halála⁶ óta üresedésben levő nagykiterjedésű erdélyi püspökséget kormányozta. Nemcsak az erdélyi katolikusoknak, hanem Fráter Györgynek is kedves embere. Utóbbi neki adományozta a váradi nagyprépostságot és a kolozsmonostori apátságot.⁷ Kolozsmonostor szerzetesei Erdély első apostolai, majd tanítómesterei voltak; a monostor pedig hiteleshelyi jogokkal felruházása után fontos közjogi tényező lett. Kolozsvár mellett a Gyalu felé vezető országúttól jobbra ma is látható az a domb, melyen hajdan a monostor állott; de a rommaradékokból ott emelt kápolna már halvány képét sem nyújtja azoknak a hatalmas épületeknek, amelyek valamikor a helyén állottak. Medgyesi idejében még ott büszkélkedett a monostor kéttornyú egyháza, körülvéve az apátsági épületeknek erős kövekből készült szárnyaival, melyeket ismét jól ápolt kertek öveztek.⁸

Az erdélyi hívek annyira ragaszkodtak Medgyesi személyéhez, hogy 1551 június 12-én a királyhoz folyamodtak: nevezze ki püspökké.⁹ Ezt az erdélyi „három nemzet“-tel egyidőben Fráter György is kérelmezte.¹⁰ A király megígérte, hogy a püspöki szék betöltésekor figyelemmel lesz óhajukra.¹¹ Addig is egyéb javadalmakkal kárpótolta Medgyesit. Préposti, apátsági, kanonoki és plébániai javadalmán kívül az erdélyi és a váradi egyházmegyékben még nyolc beneficiumot élvezett. Ezenfelül neki adományozta a király a csanádi püspökség négy

„Statutoria octo sessionum in possessione Mártontelke habitatum, pro Francisco de Megyes decretorum doctore archidiacono Dobocensi et vicario. Anno 1574.“ Beke Antal: *A gyulafehérvári káptalan levéltára*, 185. l. 875. sz. Ugyanő: *A gyulafehérvári káptalan levéltárának címjegyzéke*. Budapest, 1884. 37. l. *Monumenta ecclesiastica*, IV. 544, 212. sz.

⁵ „Franciscum doctorem esse illum, qui Pragam venerat ante quattuor annos cum Georgio Horwath a Fratre Georgio missi.“ *Bécsi állami levéltár*: Hung. 1551 jul. 16. *Monumenta ecclesiastica* V. 532. 509. sz.

⁶ 1542 április 8. V. ö. Temesváry: *Series episcoporum Transylvaniensium emandata et correcta*. Erdélyi Történelmi Értesítő. Kolozsvár, 1912. I. 46.

⁷ *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*. Dicsőszentmárton, 1925. 38. *Schematismus Historicus Varadiensis*, 1896. p. 108. („Praepositus major ecclesiae Varadiensis sancti regis Ladislai.“)

⁸ Csomor Lajos: *A kolozsmonostori benzés apátság és birtokai 1556-ig*. Kolozsvár, 1912. 7.

⁹ *Monumenta ecclesiastica* V. 531–532. 509. sz. Regesztája: Óváry Lipót: *A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának oklevélmásolatai*. Budapest, 1894. II. 111. 530. sz.

¹⁰ Ferdinánd királynak Bécsben, 1551 július 20-án Castaldóhoz intézett levele. *Monumenta ecclesiastica* V. 559, 534. sz. Óváry, id. m. II. 124. 580. sz.

¹¹ Id. levél.

szász faluját: Szász-Csanádot, Sorostélyt, Holdvilágot és Monorát.¹² Hajdan az egresi ciszterciek voltak ezek, és monostoruk megszűnése után csatoltattak VI. Sándor pápa intézkedésére a török betörésétől sokat szenvedett csanádi püspökséghez.

Medgyesi az erdélyi káptalanban fokozatos előléptetés útján az első méltóságra, a nagyprépostságra, emelkedett, és Fráter György püspöki helynöke, Ilosvay István imeriai fölszentelt püspök és váradi olvasókanonok javára,¹³ lemondott váradi prépostságáról.¹⁴ Lehet, hogy erre Fráter György szólította fel, midőn Ferdinánd királynál püspöki kineveztetését szorgalmazta.¹⁵ E kinevezés azonban még Fráter György halála után másfél évig késett, mert a püspökségek egyelőre betöltetlenül maradtak. Ferdinánd még Fráter György életében¹⁶ meghagyta Castaldónak, hogy az erdélyi püspökség jövedelmeit erődítések fenntartására fordítsa „mindaddig, míg az méltó és alkalmas férfiúval be nem töltetik”.¹⁷

Fráter György meggyilkolása után Ferdinánd biztosai azt jelentik, hogy a *csanádi püspökség a váradéhoz van csatolva*. Ekkor nemcsak a csanádi és erdélyi, hanem a váradi püspökség is üresedésben volt.¹⁸ A váradi székeskáptalan az új püspök kinevezéséig Fráter György vikáriusát, az imént említett Ilosvay Ferencet, választotta káptalani helynöknek; a király azonban püspök helyett főispánt nevezett ki, Varkocs Tamást, ki 1552 elején átvette a várat és a püspöki javadalmat.¹⁹

1553 március 27-én Ferdinánd a csanádi püspökség említett négy szász faluját azzal a kikötéssel adományozta a szebeni polgároknak, hogy Medgyesi Ferenc püspöki helynöktől váltsák ki, mely esetben addig bírhatják, „míg a kinevezendő csanádi püspök a váltság-összeget meg nem téríti”.²⁰ Minthogy azonban ezt nem fizették meg, Ferdinánd e négy falut még ugyanazon év április 18-án négyezer forintért, két évi használatra, Cserepovich Miklósnak adta, aki magát Temesvár ostrománál kitüntette.²¹

¹² Ferdinánd király biztosainak jelentése Erdély állapotáról 1552-ből. Engel: *Geschichte des ung. Reichs und seiner Nebenländer*, III. 16.

¹³ „Absque simoniaca pravitate.”

¹⁴ *Schematismus Historicus Varadiensis*, 108.

¹⁵ Ferdinánd királynak Castaldóhoz intézett. id. levele.

¹⁶ 1551 augusztus 14.

¹⁷ E levélben helyeslését fejezte ki azért, hogy Báthory András rendeltetett Temesvár átvételére s hogy ezer forintot szolgáltatott ki neki a szükséges erődítésekre. A karánsebesi várnagyságra Losonezy Istvánt jelöli ki, az esetben pedig, ha ennek Temesvárra kellene mennie, Török Jánost. Ováry. id. m. II.

¹⁸ Engel, id. h. Borovszky, id. m. I. 370.

¹⁹ Bunyitay: *A váradi püspökség története*. Nagyvárad, 1883. I. 412.

²⁰ „Episcopus per nos in praedicta ecclesia Chanadiensis temporis in processu constituendus.” Budapesti Egyetemi Könyvtár Kéziratgyűjteménye: *Collectio Hevenessiana* tom. 36. p. 109—110.

²¹ *Országos Levéltár: Liber Regius*. III. 197—9. *Collectio Hevenessiana*. tom. 36, p. 111—4.

Ferdinánd a csanádi és a szomszédos két püspökséget kétségtől hadvezére, Castaldo, javaslatára hagyta üresedésben, mert ez szívesebben látott a püspöki várakban alárendelt kapitányokat, mint független egyházfejedelmeket. Castaldónak Erdélyből visszahívása után a király nem késlekedett a püspöki székek betöltésével.²² Beváltotta ígértét: kinevezte Medgyesit. Mivel azonban az erdélyi püspökségre Bornemissza Pál veszprémi püspök volt kiszemelve, Medgyesit valószínűleg Bornemissza kinevezésével egyidőben (május 26)²³ csanádi püspökké tette.²⁴ Röviddel ezután felszólította, hogy az erdélyi püspökséget Bornemisszának adja át,²⁵ aminek Medgyesi eleget is tett.²⁶

2.

A csanádi püspökség Medgyesi idejében alig volt egyéb pusztá címnél. A török hódoltság teljesen felborította az egyházmegye régi állapotait. A XVI. század három első püspöke erőszakos halállal fejezte be életét: Csáky Miklóst (1500–14) a parasztlázadaskor karóba húzták. Csaholy Ferenc (1514–26) és Musinai Gerván János (1526–29) csatatéren estek el. Utánuk Zápolyai János király olasz diplomatája, Giovanni Bonzagno, viselte a püspöki címet. Halála után mindkét király, Ferdinánd is, Zápolyai is, neveztek ki püspököt: Ugody Ferencet, illetve Héderfáji Barlabássy Jánost. Püspöki hivataluk azonban egy évtizeden át a püspöki cím viselésére szorítkozott, mert a püspök helyét valóságban Fráter György foglalta el, aki mint főpásztor, államférfi, első miniszter és kormányzó az egész egyházi és világi kormányzás gyepölőjét kezében tartotta. Az ő lángelméje még visszatarthatta a törököt a püspökség pusztításától, de meggyilkolása (1551 december 17) után a szultán ezt az országrészt is magának követelte. Hadai már két hónap múlva, 1552 február végével, elfoglalták Szegedet, június végén rövid ostrom után Temesvárt, majd Lippát. E szomorú sorsban részesült Csanád püspöki város is. Sorra meghódoltak azután Arad, Solymos, Karánsebes és az egyházmegye többi megerősített helyei:

²² Legelőször a váradi püspökséget töltötte be Zabardy Mátyással. 1553 május 10. *Országos Levéltár*; Kinestári osztály; Liber regius. I. 30. Bunyitay. id. m. 413.

²³ 1553 március 23-án és március 27-én még széküresedést jelentenek a források. *Országos Levéltár*; Liber Reg. vet. fol. 41 Liber dignitatorum ecclesiasticorum, p. 74.

²⁴ Karácsonyi János figyelmét is kikerülte Medgyesi püspökké kinevezetése. *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*, 38. l.

²⁵ „...Francisco de Megyes, episcopo ecclesiae Chanadiensis, praeposito maiori et vicario in spiritualibus generali ecclesiae Albensis Transsilvaniae...” *Országos Levéltár*; Erdélyi Udvt. Kancelláriai Osztály 1721. év. 44. sz. V. ö. Szeredai Antonius: *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transsilvaniae. A Carolinae*, 1790, p. 203–4. Erre az 1553 május 29-én kelt oklevélre dr. Temesváry János tanár úr volt szíves felhívni figyelmemet.

²⁶ „Franciscus de Megyes episcopus ecclesiae Chanadiensis, praepositus maior et vicarius in spiritualibus generalis ecclesiae Albae-Juliae Transsilvaniae.” *Esztergomi primási levéltár*; Archivum ecclesiasticum vetus, fasc. 13, nr. 85. Ferdinánd király ez oklevelének másolatát Dr. Barthmann Miklós primási szertartó úrnak köszönöm.

Mezősomlyó, Gyarmat, Csákvár, Versec, Miháld, Pozaczin, Keve, Horrom. A püspökségnek a Marostól délre eső legnagyobb része rövid három hónap alatt török uralom alá került.

A székeskáptalan és a Salvatortársaskáptalan tagjai már Csanád első ostromakor elmenekültek. Legalább ez idő óta semmi nyoma sincs működésüknek.²⁷ Csak néhány székesegyházi kanonokról ismeretes, hogy Csanád eleste után hová menekült. Az utolsó nagyprépostnak, Madarászi Péternek, nevét egy tizedlajstrom őrizte meg.²⁸ Minthogy a káptalan székhelye ekkor már török uralom alatt állott, a prépost a Marostól északra menekült. Pószakastélyi Pósa János székesegyházi kanonok és krassói főesperes a szomszédos aradi társaskáptalanban helyezkedett el és itt az olvasókanonoki állást töltötte be,²⁹ azonban ez a káptalan is elpusztult. Síri Mihály székesegyházi kanonok az esztergomi káptalanban talált menedékre és itt az örkanonokságig vitte fel.³⁰ Később elkísérte püspökét a trienti zsinatra. Szegedi György kanonok a váradi káptalanban székesegyházi főesperes lett, és miután onnan is menekülni volt kénytelen, az egri székeskáptalanban talált befogadtatásra.³¹ Az aradi káptalan 1552 június 18-án állította ki utolsó hiteleslevelét. A királyi helytartó parancsára Gyulai Gál Andrást beiktatta a zarándmegyei Otllaka részbirtokába. Az aradi kanonokok valószínűleg Gyulára menekültek, hol megélhetésük a marosentúli birtokokból még másfél évtizeden át biztosítotttnak látszott.³²

A törökök fokozatos terjedésével egyre tünedezett a remény a káptalanok visszaállítására. Ez arra készítette a királyt, hogy a káptalanoknak a török hódoltság területén kívül eső birtokait világiaknak adományozza. Így a „jelenleg kanonokoktól megfosztott csanádi káptalan” egyes javait Ocharovich Demeternek és Földváry Istvánnak,³³ más

²⁷ Utolsó oklevelük 1549-ben kelt. *Kolozsmonostori levéltár*: Com. Csanád Nr. 20. V. ö. Borovszky: *Csanád vármegye története*. Budapest 1896. I. 189—190.

²⁸ *Országos Levéltár*: Vegyes decimális registrumok XVI. 82. Borovszky id. m. 393.

²⁹ V. ö. az aradi káptalan 1552 június 18-án kelt oklevelét a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárájában.

³⁰ Kollányi: *Esztergomi kanonokok*. Esztergom, 1900. 171.

³¹ *Schematismus Historicus Varadiensis*, 138.

³² *Magyar Protestáns Egyháztörténelmi Adattár*, 97—98, 103. — Pontosabban vagyunk informálva a szomszédos váradi egyházmegye kanonokjainak sorsáról. Ezek is többnyire az esztergomi, egri és a pozsonyi káptalanokban találtak befogadtatásra. Medgyesi utóda, Ilosvay István prépost, idővel esztergomi nagypréposttá, Derecskei Török János, Garai Pál, Garai Márton, Mindszenti András az esztergomi káptalan, Szegedi Gergely és Turi János kanonokok az egri. Muchei Pál kanonok pedig a pozsonyi káptalan tagjai lettek. Bunyitay: *A váradi püspökség története*. Nagyvárad 1883. I. 436. A váradi Szent-István társaskáptalan tagjai közül Vásárhelyi Mátyás († 1572) és Garay Márton († 1578), mint Ilosvay István nagyprépost és társai, szintén az esztergomi káptalanba jutottak be; Babolesay Györgyöt és Szentlőrinczi Tamást meg a pozsonyi káptalan fogadta be, amaz 1571-ben, emez még 1573-ban is életben volt. *Schematismus Historicus Varadiensis*, 22.

³³ *Országos Levéltár*: Liber, collationum ecclesiasticorum I. 48. Donatio bonorum capituli ecclesiae Chanadiensis nunc capitularibus destituti egregii Demetrio Ocharowyth ac Stephano Feöldváry durante beneplacito majestatis regiae facta.

birtokát pedig Mágocsi Gáspárnak adományozta, de az adománylevél világos kijelentése szerint csak a csanádi káptalan visszaállításáig.³⁴ Mivel később az utolsó reménysugár is eloszlott a káptalan visszaállítására, a király e birtokokat Mágocsi Gáspárnak adományozta.³⁵ A káptalanok, mint testületek végkép megszűnván, ezeknek csak prépostságai maradtak fenn, mint javadalmak, és egyideig ennek részére tartattak fenn az igények az egyes káptalani birtokokra. Rétkoppáncs dézsmája az említett Madarászi Péter csanádi nagyprépost jövedelméül szolgált. Az aradi prépost bérbeadta az aradi prépostság és káptalan jószágait a gyulai kapitánynak, mindaddig míg „az idő megjobbul“ és a prépost és káptalan saját kezelésükbe vehetik át birtokaikat.³⁶ Azonban hamarosan elfoszlott minden remény arra nézve, hogy „az idő megjobbul“ és ezért a király eladományozta „az aradi káptalannak a töröktől elfoglalt jószágait“.³⁷

Az egyházmegye török kézre jutásával bekövetkezett rémuralom nemcsak a káptalanokat szüntette meg, hanem elpusztította a monostorokat, kolostorokat és a plébániákat is. De míg a hajléktalanokká vált kanonokoknak más káptalanok, a szerzeteseknek rendjeik új szállást adtak, a világi papság nemcsak fedél nélkül szűkölködött, hanem kipusztítva minden vagyonából, szélnek bocsáttatott. Elvesztek nyom nélkül. Egyiknek sem ismerjük sem nevét, sem sorsát. A székesegyházi iskola, a papság növendékháza elpusztulván, a papirend kihalásra volt kiszolgáltatva. A plébániaegyházak, melyeknek száma a félhold uralma előtt meghaladta a legutóbbi idők egyházainak számát, a török világban az utolsóig elenyésztek és azt sem tudjuk, hogyan, mikor, mily körülmények közt szűntek meg. Ezekkel együtt elpusztultak a levéltárak, velük a jogszokások és a történelem százados írott emlékei.

Medgyesivel megkezdődött az egyházmegye legsötétebb korszaka, a katasztrófák és szerencsétlenségek kora, telve gyilkossággal, éhséggel, inséggel, gyalázattal, rabsággal, kétségbeeséssel. Kimondhatatlan kínos volt a püspökség területén élő nemzedékek sorsa. Máskor is sújtották kemény csapások az egyházmegyét. Épületei a tatárjárás óta el-elpusztultak. De a gyász napjait néha mégis félbeszakították az öröm, a lelkesültség és az emelkedettség órái. Szent Gellért hagyatékának örökösei mindannyiszor eltakarítják a romokat, és helyükre új köveket hordva, felépítik a ledöntött és megszenteltségtelenített oltárokat, mire az egyházmegye, mint a phönixmadár, megifjodva támadt fel hamvaiból. A török hódoltság nemzedékeit azonban nem kecsgettette a jobb idők hajnalhasadásának reménye. Főpásztorai távol nyájuktól bolyongtak. Az ozmán birodalom pedig Európa első világhatalmának tolván fel magát, oly fenyegető állást foglalt el egész Nyugateurópa agyonnyomására, hogy valamennyi keresztény népet megretteggett.

³⁴ *Országos Levéltár*: Liber Regius III. 269.

³⁵ *Országos Levéltár*: Liber collationum ecclesiasticorum. I. 55.

³⁶ *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár*, 78. sz. 103–104. l.

³⁷ *Országos Levéltár*: Liber collationum ecclesiasticorum I. 42. Donatio bonorum capituli ecclesiae Orodienensis a Turcis occupatorum Francisco Horvath capitaneo Gyulensi facta.

Előrelátható volt, hogy a török nem fogja megengedni Medgyesinek főpapi joghatósága közvetlen gyakorlását. Hisz attól kellett tartania, hogy a Habsburg-királytól kinevezett püspök az egyházi tevékenységével egyúttal az előbbi politikáját is elő fogja segíteni. Főpásztori működése tehát nemcsak az izlám vallás terjedésének meggátlására, hanem a szultán világi hatalmának gyöngítésével a Habsburgok uralmának gyarapítására is fog irányulni. Ezenfelül a püspök, mint országnagy, a törvényhozás tagja volt. E minősége miatt sem székelhetett hódolt-sági területen.³⁸ Medgyesi ezért kénytelen volt Gyulafehérvárott maradni és beérni az ottani káptalani prépostsággal, melyet püspöki címe mellett továbbra is betöltött. Ez kapóra jött az erdélyi püspököknek, ki többnyire Gyalu várában lakott és katonai ügyekkel foglalkozott.³⁹ Az egyházmegye kormányzását továbbra is Medgyesi kezében hagyta, akit vikáriusának kért fel.⁴⁰ Így részben mégis teljesült az erdélyiek óhaja: ha nem is lett püspökük, mint püspökhelyettes közöttük maradt.

Bornemisszát a helyzet veszélyessége csakhamar kiábrándította. „Itt vagyok — írja Nádasdynak — a te tündérországodban, nappali és éjjeli gondoktól elnyomva. Oh, bár ide ne utalt volna a végzet! Megelégedtem volna én a veszprémi püspökséggel is.”⁴¹ Az ellenséges haderőktől mindinkább szorongatva, reményvesztetten, közeli veszte aggasztotta. „Itt meg kell halnom a hazáért, vagy a törökök örökös fog-ságába jutnom... Az ellenség mindenünnen körülvesz minket.”⁴² Késervét humanista tanulmányaiba fojtotta. Sokszor egy-egy találó szón vagy kifejezésen érzett öröme eloszlatta gondjait és enyhülést adott sanyargatott lelkének.⁴³ „Nem olvasom a te leveleidet a nélkül, hogy valami üdüléshez ne jussak. Hiszen a te csináltad szók, melyeket még Calepinus könyvében sem találhatni meg, nagyon gyönyörködtetnek engem.”⁴⁴

A harcias természetű, tudományt és művészetet kedvelő püspök az egész egyházi élet irányítását Medgyesire bízta, ki csak a püspöki rend-hez kötött egyházi szertartásokat nem végezte, mert nem nyerte el a pápai megerősítést.

Barlabássy János püspök megerősítése (1539) óta a szomszédos egyházmegyék püspökei sem részesültek pápai megerősítésben, mert

³⁸ Hóman—Szekfü: *Magyar Történet*, V. 73.

³⁹ Innen 1553 július 16-án megküldi Ferdinándnak a vár iratai közt talált, királyi jóvelmekre vonatkozó kimutatást. Takáts: *Hangok a múltból*, 19.

⁴⁰ Erre vallanak Medgyesi címei Ferdinánd király 1553 május 29-én kelt idézett iratában. Kendi Ferenc még 1553 július 21-én is „vikárius”-nak címezi őt. Biró Vencel: *Az erdélyi fejedelmi hatalom fejlődése*. Kolozsvár, 1917, 39. l. 6. jz.

⁴¹ „Jam sum in illo tuo regno tunderes inter omnes metamorphoseos, curis diurnis et nocturnis obrutus. Oh utinam non fuisset fatus huc delegatus!” 1553 augusztus 22. Takáts, id. m. 19—20.

⁴² Id. m. 17. ⁴³ Id. m. 19—20.

⁴⁴ Quis antea observaverat apud Calepinum vel cornucopie illa sesquipedalia verba tua Manigoldos et verducos Egerszeghienses”. Gyalu, 1555 január 15. Takáts, id. m. 20.

ezt nem kérelmezték. A Medgyesi kinevezését követő év (1554) tavaszán az új nuncius, Delfino Zakariás lesinai püspök, sürgetésére megindult az eljárás a megerősítések kieszközlésére, mire a Ferdinándtól kinevezett valamennyi főpap, az esztergomi érsek, az egri, erdélyi, győri, knini, pécsi, skópiei, váci, váradi és veszprémi püspökök nem sokára elnyerték a pápai konfirmációt.⁴⁵ Medgyesi Székely Ferenc hamvai ekkor már a kolozsmonostori egyház főoltára alatt nyugodtak.⁴⁶

Rokonszenves egyéniségével széles körben lelkes barátokat szerzett magának. Hívei ügyes-bajos dolgaikban hozzá fordultak tanácsért, mert atyailag gondjukat viselte.⁴⁷ E mellett kiváló műveltségével kitűnt kortársai közül. Feddhetetlen papi életet élt, kristálytisztá jellemét gáncs nem érthette.⁴⁸ Megalkuvást nem ismerő, szigorú egyházi felfogásával körömszakadtáig védte egyháza jogait. Élesen tiltakozott a főurak amaz eljárása ellen, hogy Statileo elhunytá után a püspöki palotát felajánlották Izabella királynénak lakásul, a püspöki jószágokat pedig ellátására.⁴⁹ Bátran szembeállt mindama áramlatokkal, melyek az egyház hagyományos fegyelmének lazításával óhajtották az egyháztól elszakadtakat visszatéríteni. Így a papok házasságának megengedése ellen határozottan állást foglalt, s miután Ferdinánd király ennek megengedését követői útján kívívni óhajtotta, Medgyesi elhatározta, hogy személyesen megkísérli az uralkodót szándékától eltéríteni.⁵⁰ Épily engesztelhetetlenül küzdött a protestánsok ellen.⁵¹

Fráter György halála után a reformáció hirdetői Erdélyben fokozottabb hévvel léptek fel. Kolozsvárról, Vajdahunyadról, Besztercéről, Segesvárról, Nagybányáról elűzték a szerzeteseket. Castaldo meg a protestánsokkal szemben hasonló erőszakoskodásokat követett el. A kolozsvári polgárokat megrendszabályozta, a szerzeteseket visszahelyezte, a nagybányaiakat keményen megbüntette.⁵² Ez olaj volt a tűzre. Ez atrocitásoknak esett áldozatul Medgyesi: a reformáció követői rátá-

⁴⁵ A szentszékeknek a bécsi nunciushoz 1554 szeptember 11-én és a királyhoz szeptember 22-én intézett irata. Fraknói: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékekkel*. Budapest, 1903. III. 89. 507. Ugyanő: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest, 1895. 255. Ez iratokban a pápa a tíz püspöktől fizetendő díjakat a török védelemre ajánlotta fel.

⁴⁶ „Sepultus est ante summam aram templi Deiparae ibidem in Monostor ad Claudiopolim anno 1553.”

⁴⁷ Az erdélyi három nemzet felterjesztése Ferdinánd királyhoz 1551 június 12-én.

⁴⁸ Id. h.

⁴⁹ *Az erdélyi katolicizmus multja és jelene*, 37. Meszlényi Antal: *A magyar jezsuiták a XVI. században*. Budapest, 1901. 90–91.

⁵⁰ „Hic praxim reduendi statum catholicum in Transilvania ad pristinum vigorem, praesertim, ut sacerdotibus non permittentur coniugia, a se conceptam deferre contendebat Viennam ad regem Ferdinandum.” Bzenszki. id. h. E szándéka megvalósítását meggyilkoltatása meggyújtotta.

⁵¹ Ezért kellett annak idején a szászmusnai plébániát elhagynia. „Unde ab haereticis expulsus.” Bzenszki. id. h.

⁵² *Az erdélyi katolicizmus multja és jelene*, 38.

madtak apátsága székhelyén, Kolozsmonostoron, és kioltották életét.⁵³ Fráter Györgyön kívül három évtized alatt ő volt immár a negyedik csanádi püspök, kit erőszakos halál fosztott meg püspöki székétől.⁵⁴

Medgyesi Székely Ferenc után több mint két évig ismét betöltetlen maradt a püspökség. Tekintve, hogy egy esztendeig sem⁵⁵ viselte a püspöki címet, s a pápai megerősítést sem nyerte el, a királyi kancelláriánál egészen feledésbe merült főpásztorkodása. Midőn a király 1556-ban utódját kinevezte, úgy emlékeztek, hogy a csanádi püspökség „Barlabássy János halálával” üresedett meg és ezt a megállapítást rávezették az új püspök kinevezési okmányára.⁵⁶

II.

Kolosvári János.

1.

A trienti zsinat újbóli összehívására folytak az előkészületek. Az egyházat fenyegető veszélyek elhárítására a pápák, uralkodók, főpapok és hittudósok a leghathatósabb eszközöket az egyetemes zsinattól várták. A tárgyalandó kérdések messze kiható jelentőségét élénken átérezték, mert ezek az egyház egész külső és belső reformjára terjedtek ki.

IV. Pius pápa ezért azon fáradozott, hogy a császár támogatását és a német főpapok részvételét biztosítsa. Ezzel a feladattal Hosius Szaniszló ermelandi és Delfino Zakariás lesinai püspököt bízta meg. Ferdinánd megígérte, hogy részéről „követek küldése tekintetében nehézség nem fog fennforogni”. Mivel azonban nem volt hajlandó a protestáns fejedelmek megkérdezése nélkül, mint német császár, a zsinatra követeket rendelni, a pápai követek azt kérelmezték, hogy egyelőre, mint Magyarország és Csehország királya és Ausztria főhercege, képviseltesse magát a zsinaton. Ferdinánd erre Verancsich Antal egri püspököt szemelte ki követének, míg a magyar főpapok a „magyarországi klérus” zsinati képviselőjévé Draskovich György pécsi püspököt választották meg. Mivel Verancsichot utóbb az egyházmegyéjében támadt protestáns mozgalmak e megbízatásban akadályozták, helyette Ferdinánd, mint Magyarország királya, ugyancsak Draskovichot, és

⁵³ „Itineri accintus, cum in Monostor quiesceret, ab insidiatoribus haereticis interceptus, ac pulvillis ori violenter impositis suffocatus fuit.” Bzenzki, id. h.

⁵⁴ Ez időszakban a két szomszédos egyházmegye püspökei hasonló módon fejezték be életüket. A Ferdinándhoz szító Gosztonyi János erdélyi püspököt János király párthívei 1527-ben úgy meggyötörték, hogy sebeibe belehalt; 1534-ben Czibak Imre váradi püspök gyilkoltatott meg.

⁵⁵ Még ugyanebben az évben (1554) széküresedést jelentenek a források. *Országos Levéltár*: Lib. reg. vet. fol. 179. *Liber dignitatorum ecclesiasticorum*, p. 74.

⁵⁶ *Országos Levéltár*: *Liber collationum ecclesiasticorum* I 46. A pápai iratok még 1556-ban Paulinus püspök elődjének is Barlabássyt jelölik meg.

túltéve magát a protestáns fejedelmek ellenkezésén, „mint római császár, Csehország királya és Ausztria főhercege“ Müglitzi Brus Antal prágai érseket rendelte követéivé.¹

Ezzel az eredménnyel Delfino nuncius nem volt megelégedve. A szentszék intenciójának értelmében arra törekedett, hogy a zsinatra, jelentőségének kidomborítása végett, több hírneves egyházi férfi küldessék ki. Az 1561. esztendő végén egyik audienciáján aggodalmát fejezte ki, hogy megütközést keltene az, ha Draskovichon kívül más magyarországi főpap nem jelenne meg a zsinaton. „A magyar főpapok közt azonban egy sincs, aki alkalmas volna arra, hogy a zsinat tárgyalásaiban résztvegyen“, — mentegetődzött Ferdinánd. „Felséged az üresedésben lévő csanádi és knini püspökségeket betölthetné oly egyénnel, akik Trientben az ország díszére válnának“, — válaszolta a nuncius. A király megköszönte a tanácsot.² Másnap már Kolosvári János, „a hírneves egyházi szónok“, csanádi püspök volt.³

Kolosvári János 1517 körül⁴ Erdélyben, talán Kolozsváron született.⁵ Korán a domonkosok szerzetébe lépett és valószínűleg a kolosvári rendházban⁶ tette le a fogadalmat. E rendháznak Kolosvári születésekor tizenhárom áldozópapja, hét rendi növendéke és nyolc laikus testvér-tagja volt.⁷ 1556-ban a domonkosokat elűzték innen, klastromuk a XVII. század végén a jezsuitáké lett, ma pedig a ferencrendieké.⁸

Miután tanulmányait a bécsi egyetemen⁹ befejezte, a nagyszombati domonkosok perjele lett.¹⁰ Ékesszólásával magára vonta még a király figyelmét is és ezzel annyira elnyerte kegyét, hogy házat adományozott az igazgatása alatt álló nagyszombati klastromnak.¹¹ Itt töltötte életének legboldogabb éveit. Halálos ágyán is szeretettel gondolt e rend-

¹ Fraknói Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékekkel*. Budapest, 1903, 1903. III. 102—103.

² A nuncius 1561 december 23-i jelentése.

³ V. ö. Fraknói: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest, 1895. 256. Ugyanó: *Magyarország és a szentszék*, III. 103.

⁴ Az 1557-i zsinaton azt vallotta, hogy Oláh Miklós esztergomi érsek 39 éves korában erősítette meg a kolozsmonostori apátságban. Utóbbi pedig 1556-ban történt. Péterffy: *Sacra Concilia in regno Hungariae celebrata*. Posonii 1742. II. 6. 9.

⁵ Egy nővére még Kolosvári halálakor is Erdélyben lakott. V. ö. végrendeletét. *Országos Levéltár: Documenta ecclesiastica* Fasc. 14. Nr. 7.

⁶ *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*. Neue Folge V. 29—30. Pfeiffer: *A domonkosok Magyarországon*, 46.

⁷ Pfeiffer, id. h.

⁸ Batthyány szerint a klastromtól ragadt rá vezetékneve: *Claudiopoli oriundus, aut illi conventui Praedicatorum adscriptus. Familiare enim est utrumque Regularibus*. Id. m. 149.

⁹ 1549-ben *Joannes Colosvarinus* névvel fordul elő. Frankl: *Hazai és külföldi iskolázás*, 233. — Borovszky, id. m. I. 371.

¹⁰ 1551-ben.

¹¹ Rupp: *Magyarország helyrajzi története főtékinetével az egyházi intézetekre*. Pest, 1870. I. 105—106. Pfeiffer, id. m. 51.

háza: végrendeletében¹² kiskeresztjét a Szent János-kolostorra¹³ hagyományozta.¹⁴

Nemsokára Ferdinánd tapolcai, majd később kolozsmonostori¹⁵ apátja nevezte ki. Tapolca már Oláh Miklós apátursága idejében anyagi hanyatlásnak indult. Szerzeteseinek eltartása már mint súlyos teher vált érezhetővé, s még a katonaság is nagy igényeket támasztott a monostorral szemben. 1531-ben alig százötven forintot jövedelmezett. Miután a János király pártjára lépett Bebek Imre és Ferenc fegyverrel hatalmukba ejtették a monostort, elűzték szerzeteseit és elrabolták egyházi felszereléseit. Oláh Miklós Pemfinger Sebestyént bízta meg a monostor visszafoglalásával, valamint az apátsági javak kezelésével, s azt az utasítást adta, hogyha a szerzetesek hajléka dűledezővé válna, építtessen újat; a bencéseknek pedig meghagyta, hogy az építkezés alatt költözzenek át az apátsághoz tartozó miskolci plébániára és ott végezzék az előírt istentiszteleteket. Pemfingernek sikerült ugyan a monostort visszaszereznie, azonban Bebek csakhamar újból reátört.¹⁶ Ily nehéz körülmények közt Kolosvári, mint „commendator“-apát, alig fejthetett ki jelentősebb tevékenységet.¹⁷ Kolozsmonostor felett 1556. április 28-án Kolozsvárott kimondják a végítéletet, midőn minden javát a kincstár számára lefoglalván, a monostor lakóit hajléktalanokká tették.¹⁸ Izabella királynénak és János Zsigmondnak megérkezte után a rendek az elkobzott egyházi vagyon kezelését tanácsosaikra, a hiteleshelyi teendőiket pedig négy világi férfira bízta.¹⁹

Püspöksége sem jelentett Kolosvári számára új munkakört. Egyházmegyője a török iga alatt, a szó szoros értelmében „in partibus infidelium”, a hitetlenek országában, terült el.

¹² Id. h.

¹³ Ez alatt a domonkosok klastromát kell értenünk, melynek védőszentje Keresztelő Szent János volt. Ferrari: *De rebus Hungaricæ provincie ordinis Prædicatorum*. Viennæ, 1637, 532. Pfeiffer, id. m. 51.

¹⁴ Kolosvári János, jóllehet később bencésmonostor apátjává lett, nem tévesztendő össze azzal a János dominikánus-sal, aki ellen 1562-ben a nagyszombati zsinaton Illinici Péter mint zsinati ügyész vádat emelt azért, hogy mint ludányi apát nem jelent meg a zsinaton. János dominikánus erre bejelentette, hogy ő ludányi apát és az öltözetére tett ama ügyész kifogásra, hogy az részben világi papi, részben szerzetesi, fölmutatta a szentszék engedélyét, hogy a domonkosok rendjéből a bencésekhez átlépjen és a ludányi apátságot elfogadhassa. V. ö. *A pannonthalmi Szent Benedek-rend története*. XII B Sörös: *Az elenyészett bencésapátságok*. Budapest, 1912. 185–186.

¹⁵ Pray szerint a kolozsmonostori apátságtól vette vezetéknévét. Cognomen tum Kolosváry probabiliter ideo illi adhaeserit, quod abbas Claustrum Monasteriensis esset. *Specimen Hierarchiæ Hungaricæ*. Cassoviae, 1779. II. 30. l.

¹⁶ Sörös: *Ötven év Oláh Miklós életéből*. Katholikus Szemle, 1903. *Az elenyészett bencésapátságok*, 381 s. kl.

¹⁷ Kolosvári után Keglevich Ferenc szerezte meg a tapolcai apátsági javadat, míg I. Ferdinánd Bécsben 1559 október 14-én kelt elhatározásával a „Kolosvári áthelyezésével megüresedett apátságot” Zakalinszky István scopiai püspöknek adományozta. Sörös, id. h.

¹⁸ Csomor Lajos, i. m. 7, 9, 10, 91.

¹⁹ Veszeley: *Erdélyi egyháztörténelmi adatok*. I. 158–170. Csomor, id. h.

2.

Püspökké kinevezésével Kolosvári egyúttal megbízatást nyert, hogy a trienti zsinaton Dudich Endre knini püspökkel a magyar klérust képviselje.²⁰ Minthogy Ferdinánd Draskovich György pécsi püspöknek, kit királyi személyének képviselőjéül²¹ küldött Trientbe, meghagyta, hogy haladék nélkül útrakeljen,²² valószínű, hogy Kolosváriknak is ilyen utasítást adott. Kolosvári gyorsan elvégezte előkészületeit és hamarosan útnak indult követtársával, a knini püspökkel, és e kor utolsó ismert csanádi kanonokjával, Síri Mihállyal.²³ Utóbbi, mint említettük, a csanádi székeskáptalan pusztulása után az esztergomi káptalanban helyezkedett el. Minthogy az esztergomi káptalan 1543 óta a török miatt Nagyszombatban székel, Síri Kolosvárival még domínikánusprior korában köthetett ismeretséget.

Stájerországon és Karinthián át utaztak Trientbe. A hegyekben a havazások, a síkságokon a hó olvadása következtében megnövekedett belvizek tartóztatták fel őket. Alig hagyták el Pozsonyt, fürgeteg tört ki.²⁴ Kezdetben záporosó, majd havazás zúdult rájuk. Nagynehezen átjutottak Villachba. Itt lovaik állapota miatt kénytelenek voltak hosszabb ideig rostokolni. Azután abban a reményben folytatták útjukat, hogy az utazás kegyetlenebb részén immár túlestek. Csalódtak. Útjuk még bajosabb lett. Embermagasságú havon kellett keresztültörtetniök. Négy nap alatt alig haladtak három mérföldnyit. Kocsijukat átalakították szánkóvá, de így sem hagytak hátra három-öt mérföldnyinél többet naponta, miközben maguk is sokszor a hóban hemperegtek. Derült kedélyük azonban nem engedte, hogy bosszúság ébredjen lelkükben.

Bolzano előtt körülbelül tizenöt mérföldnyire, a Sillingen mellett elterülő kis síkságon, valami csárdafélében találtak egy éjjelre szállást. Kolosvári nem hajlott követtársa tanácsára, hogy kocsijaik visszahagyásával lóháton folytassák útjukat. „Azóta már régen Trientben volnánk! Am a csanádi püspök uram kissé nyakas ember“,²⁵ — írja csa-

²⁰ A primás elnöklete alatt tartott értekezleten, melyen az egri, győri, pécsi, váci és veszprémi püspökök jelentek meg, e két püspök küldetését elhatározták. Oláh Miklósnak Bornemissza nyitrai püspökhöz intézett levele, a M. N. Múzeum 347. fol. lat. jelzetű kéziratában. V. ö. Fraknói: *Magyarország és a szentszék*, III. 509. l. 368 jz.

²¹ „Mint római császár, Csehország királya és Ausztria főhercege“ Müglitz Brus Antal érseket és Lovag Thun Zsigmond tanácsost rendelte követéivé. Fraknói, id. m. III. 103.

²² Prága, 1561 december 9-én. V. ö. Steinherz: *Nuntiaturberichte aus Deutschland*. 1550–72. I. Wien. 1897. 339.

²³ Dudich leveleiben nem említi Síri Mihályt.

²⁴ Utazását Trientbe követtársa, Dudich, írja le Oláh Miklós esztergomi érsekhez Botzenből 1562 február 2-án kelt levelében. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1900. 474–6.

²⁵ „Si dominus Chanadiensis neum fuisset secutus consilium, relictis domi curribus, equis tantum usi fuisset et iam diu sine magna molestia Tridentinum pervenissemus. Sed est, ut posteaquam comperti, aliquanto capiosior, quam deceat.“ Id. levél.

pongó jó kedvében Dudich Oláh Miklós esztagomi érseknek. Miután végre kivergődtek a hótorlaszokból, abban állapodtak meg, hogy Dudich két szolgálával előresiet Trientbe és szállást biztosít számukra.²⁶ Ez február 7-én meg is történt.²⁷ Dudich azután visszatért Kolosvárihoz és néhány nap múlva ünnepélyesen, „oratorio more“, bevonulhattak Trientbe.²⁸

Az az előérzet, hogy utazásuk végecélján nagyot fognak teljesíteni, táplálta és ápolta életörömeiket. Vidámságuk tartós melegsége jótékony gyógyír volt a természet fagya és hidegsége ellen, a jókedv és bölcsesség kedves csemetéjének, a hűmornak, nevetése elhessegette a természet szomorúságát, az utazás fáradalmait. Így tehát, mint Dudichnak a primáshoz intézett jókedvű leveléből kicsendül, saját gondolkozásuk fennsíkján, Istennel és a természettel összhangban, egyéniségük szabad levegőjében tették meg útjukat, melynek síkos ösvényeit verőfényes vidámságuk kirakta húmorról. Leérvén azonban a társasélet lapályára, a kenderdőlten természetből az úgynevezett nagyvilágba, küzdőterük fényessége, valamint szerepük kiválósága szabta meg viselkedésüket.

Kolosvári különösen kínosan érezte helyzetének fonákságát. Szerzetesi fogadalmával szegénységre kötelezte magát. Mint püspök és hatalmas, gazdag, bőkezű uralkodó képviselője nem öltözködhetett a szegénység lovagfegyverzetébe. Nem vonulhatott vissza egy rivortói nádkalibába, nem szorítkozhatott száraz kenyér és néhány korty víz élvezetére, mint az asszisi szent koldus, hanem püspöki ornátusában, életmódjának zsinórmértékéül el kellett fogadnia a convenientiának költséges igények végeláthatatlan sorozatával átszőtt szabályait. A szegényes viszonyok megengedték Asszisi szentjének, hogy napjait bölesen, boldogan és derűlten töltse, a rangjához illő életmód azonban, melyet Kolosvári püspököknek, a császárkirály képviselőjének, Trientben betartania kellett, arra kényszerítette őt, hogy esetenként tekintsen el a boldog élet alapfeltételeitől, pedig éppen eme, bár csak szerény extravaganciák, borították fel háztartásának és egyúttal lelkének egyensúlyát. Környezetének költséges követelményeitől ostromoltatva, pénzkészletének fogytával előtűnt a „non sibi, sed mundo“ elvének mefisztói torzképe, melynek világításánál felismerte, hogy útja a botrány lépja felé visz, amelynek mélységéből nem hír és dicsőség int, hanem szégyen és gyalázat vigyorog feléje.

²⁶ „Posteaquam ex illis nivibus et viarum difficultatibus emersimus, visum est utrique nostrum, ut ego duobus comitatus famulis anteirem Tridentum, alioquin futurum, ut pessime de hospitio nobis provideant. Praeterea ita sunt inepti ad unum omnes famuli nostri, ut nihil eiusmodi per eos commodum confici posse videretur.“ Id. h.

²⁷ Feltéve, hogy tervét megvalósíthatta. Február 6-án ugyanis ezt írja: „Cras, Deo duce, Tridentinum laetanter ingrediar et quae erunt usui, parabo. Post hoc ad dominum Chanadiensem revertar et una palam oratorio more ingrediamur.“ Dudich id. levele.

²⁸ Draskovich Georgii episcopi Quinqueecclesiensis et caesarei in concilio Tridentino oratoris litterae et acta. 10. db. E 233 darabból álló levél- és okiratgyűjtemény eredetije a bécsi állami levéltárban, XVIII. századból származó másolata a M. N. Múzeum kéziratgyűjteményében van. V. ö. Fraknói: *A magyar főpapok a trienti zsinaton*. Magyar Sion, 1863. 340.

Már zsinati működése kezdetén kellemetlen helyzetbe került Kolosvári, társával, Dudichsal egyetemben. Be kellett látniok, hogy kevés pénzzel rendelkeznek. Már április elején arról panaszkodnak, hogy alig fedezhetik egy havi kiadásukat. Szorongatva az élet leggyötrelmesebb kínjától, a bizonytalanságtól, a fenyegető veszély elhárítása végett Oláh primáshoz fordulnak pénzsegélyért.²⁹ Pénzzavaruk érthető. A múlt évi április 23-i nagyszombati zsinaton megjelent főpapok³⁰ ugyan 1676 darab aranyat ajánlottak meg a trienti zsinat költségeinek fedezésére. A török pusztítás következtében megesappant jövedelmük szűkössége miatt azonban ennek csak igen kis részét fizették meg.³¹ Az utazás költsége sebb volt, mint gondolták. „A kiadásokat még csak megemlíteni is resztellem“, — írja követő társa, Dudich, megérkezése előtt való napon az érsekprimásnak.³² Szepegve hallották, hogy Trientben egypár kappannak egy tallér az ára.³³ Valóban, Trientben akkora drágaság uralkodott, hogy a megajánlott teljes összegből sem futotta volna a két követ kiadása. Hivatali méltóságukban való szereplésük nem nélkülözhetette a kellő világítást, amint a teremtés gyönyörűsége is csak a világosságánál derült ki. Viszont javadalmaik felette szerények voltak. Püspökségük után, némi tizedjövedelmeken kívül, valószínűleg 200—200 aranyat kaptak Ferdinánd királytól.³⁴ Kolosváriak talán kolozsmonostori apátsága után is járt kisebb összeg. Midőn ugyanis a szekularizáció folytán elesett apáti javadalmától, a királyhoz fordult segítségért. Jóllehet erre a kamara azt ajánlotta Ferdinándnak, hogy küldje vissza Kolosvárit Nagyszombatba hitszónoknak, a király mégis negyven forint segélyt utalványozott ki számára.³⁵ Minthogy Kolosvári püspök-korában is viselte a kolozsmonostori apáti címet, és a püspöki kinevezési bulla kiemeli, hogy ezt a méltóságát továbbra is megtarthatja,³⁶ lehetséges, hogy e címmel továbbra is némi csekély évdíjat élvezett. Ezenkívül már mint püspök nyerte el a pannonhalmi főapáttól a lébényi apátságot³⁷ és Fer-

²⁹ Dudich levele a primáshoz április 4-én. Magyar Nemzeti Múzeum levéltára: *Originalia documenta Andreae Dudith Sbardellati eppi Quinque-ecclesiensis ab a. 1562—69.*

³⁰ Felsorolásukat l. Péterffy: *S. Concilia*, II. 136.

³¹ Ferdinánd is segélyezte őt. Még mielőtt útrakeltek, Pozsonyban kiállítatott Kolosvárival két nyugtát, január 10-én 200 forintról, 17-én 400 forintról. Mindkét összeget „*in rationem*“, illetve „*in subsidium expensarum in concilio Tridentino*“ kapták. A nyugták a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratgyűjteményében, fol. lat. 347. sz. a.

³² „De sumptibus nihil dico prae pudore.“ Id. levél.

³³ Ezt írja Botzenből 1562 február 6-án: „*Ajunt Tridenti par caponum uno tallero venire.*“

³⁴ Dudich id. levele.

³⁵ *A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*, XII/B. Sörös: *Az elenyészett bencésapátságok*, 92.

³⁶ „Eidem monasterio... praeesse non desinas, sed ecclesiae (sc. Chana-diensis) praesul et monasterii huiusmodi abbas verus existas in illo.“ Batthyány, id. m. 151.

³⁷ *A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története IV.* Molnár: *A pannonhalmi főapátság története*. Budapest, 1906. IV. 135. és XII/B. kötet. Sörös, id. m. 214.

dinánd királytól a túróci prépostságot,³⁸ kétségkívül azért, hogy Trientben kiadásait könnyebben fedezhesse. Azonban e javadalmak együttevége sem voltak elegendők e célra.

A primás nem segíthetett rajtuk.³⁹ Ferdinánd követei kérik a császárt,⁴⁰ hogy Kolosvárit mielőbb rendelje haza, mert máris kölcsönvett pénzen kell tengődnie.⁴¹ A király e kérelmet kereken visszautasította. „A magyar klérus képviselőinek visszahívása a zsinatról csorbát ejtene saját és az egész magyar főpapság hírnevén“. Meghagyta az esztergomi érseknek, hogy a szükséges költségeket minél előbb teremtsse elő.⁴²

3.

Tíz napra Trientbe érkezésük után Ferdinánd követei már bemutatták Kolosvárit a pápai legátusoknak. Ferdinánd király dicsérte sie-tését és utasította, hogy köveivel összhangban működjék.⁴³

Az első napokat tétlenségben kellett töltenie. A tanácskozásokon ugyanis nem vehetett részt, mert csak „választott“ püspök volt, ki a pápai kinevezést nélkülözte. Ferdinánd kilátásba helyezte, hogy ezt meg-

³⁸ *Országos levéltár: Liber dignitatorum ecclesiasticorum.*

³⁹ Letelt egy hónap a nélkül, hogy bárhonnan támogatáshoz jutottak volna. A primás levele pedig ennek még reményétől is megfosztotta őket.

⁴⁰ Május 5.

⁴¹ Chanadiensis et Tininiensis rogarunt nos enixe ut Mti V. S. humillime supplicaremus, et Mts V. S. clementer alterutrum revocari dignaretur facere, nam praeterquam quod ne ipsi quidem jam pecuniae quidquam habent, et mutuo sumere cogantur, fieri vix potest, ut duo se ex pecunia sustentare possint, quae ipsis a dd. episcopis promissa est. Huc accedit quod nec promissam pecuniam, ut ipsi ex litteris d. archiepiscopi ostendunt, extorqueri a d. episcopis posse existiment.“ *Draskovich litterae*, 66. sz. Fraknoi, id. m. *Magyar Sión*, 1863. 586.

⁴² „Quod autem scripsistis Chanadiensem et Tininiensem episcopum humiliter rogare, ut clementer attenta penuria inpensarum, qua laborant, dignaremur alterutrum revocare, id nobis nequaquam consultum videtur et nullo modo concedi potest, quia non posset fieri id sine laebe existimationis nostrae ac omnium regni nostri Hungariae praelatorum. Attamen secundo admonuimus per serias litteras rdmum d. archiepiscopum Strigoniensem, ut ipsis de tempore in necessariis et sufficientibus sumptibus provideri curet. Id quod eum facturum plene confidimus.“ Prágában május 22-én kelt levele. *Draskovich litterae*, 71. sz. Fraknoi, id. h.

⁴³ Prágában február hó 22-én kelt levelében ezt írja nekik: „Scire debetis, quod omnia, quae in isto s. concilio nomine nostro tamquam imperatoris et Hungariae ac Bohemiae regis neonon archiducis Austriae per oratores nostros et per vos quoque ex parte praelatorum regni Hungariae agenda et tractanda erunt, tam unanimiter agantur et tractentur, ut ex eodem sensu et consilio perfecta videantur nec ulla in eiusmodi tractationibus et actionibus discrepantia aut contrarietas appareat.“ *Draskovich litterae et acta*, 30. sz. Ugyanazon a napon pedig köveinek: „Probatum itidem nobis, quod reverendissimi Chanadiensis et Tininiensis episcopi fuerant in acceleranda profectio-ne sua diligentes, quorum consilio et opera, quo rectius uti possitis secundum praescriptum nostrae instructionis, volumus adjunctas litteras dare eisque injungere, ut quoties opus fuerit et admoniti fuerint, in hospitio archiepiscopi (t. i. Pragensis) conveniant et rebus agendis consultant et tractent.“ Id. kézirat 27. sz. V. ö. Fraknoi, id. m. *Magyar Sión*, 1863. 499. 1. 1 jz.

sürgeti⁴⁴ és meghagyta követeinek,⁴⁵ hogy Kolosvárit addig is hívják meg magántanácskozásaikra.⁴⁶ Mielőtt a király e rendelete Trientbe érkezett, a pápai követek Rómából már értesültek Kolosvári püspöki megerősítéséről,⁴⁷ habár a bulla⁴⁸ nem jutott még rendeltetési helyére.⁴⁹ A zsinat bibornok-elnökei tudomására adták, hogy mind őt, mind követ-társát, Dudichot, ünnepélyesen fogadják és beiktatják a zsinati tagok közé.⁵⁰ Ez az április 6-i értekezleten⁵¹ történt meg.⁵²

Kolosvári és társa két megbízólevelet hoztak magukkal. Az egyiket az ország egész papságától, a másikat az esztergomi érsektől és suffragánpüspökeiktől. Mindkettő Nagyszombatban 1562 január 14-én kelt.⁵³ Az említett értekezleten Dudich hosszabb beszéd kíséretében mutatta be az okiratokat. Beszédének tartalma a következő: Az utóbbi időben három esemény örvendeztette meg Magyarországot. Az első IV. Pius pápaválasztása, ki Magyarországon tartzkodásakor a köztiszteletet vívta ki. A második az egyetemes zsinat összehívása, melytől az egyháztól elszakadtak visszatérése várható. A harmadik a zsinat elnökeinek szerencsés megválasztása. Ezek közül különösen kiemeli Hosius Szaniszló biborost, aki Magyarországon időzött és annak viszonyait jól ismeri. Majd főpaptársai elmaradását előrehaladott korukkal, gyenge egészségi

⁴⁴ Március 1-én kelt levele. *Draskovich Georgii litterae et acta*. 30. sz. V. ö. Fraknói, id. h.

⁴⁵ Március 30-án.

⁴⁶ „Postremo cum expeditio confirmationis Chanadiensis et Tininiensis, diutius quoque quam expectaveramus in curia Romana differatur, multa vero in dies occurrere possint, in quibus ipsi vel bonum consilium dare vel egregiam operam praestare valeant. Videtur nobis adventum istiusmodi confirmationis, qua illi tantum in congregationibus et sessionibus aliisque publicis actibus adeundis opus habent, diutius non fore exspectandum. Itaque idcirco benigne vobis injungimus, ut hoc confirmationis mora non obstante eos ad concilia vestra privata vocetis in iis dumtaxat negotiis generaliter, quae universaliter ad nostra regna et dominia ac ipsam rempublicam christianam spectant, non illis quae ad nos tamquam imperatorem Romanorum pertinent.” *Draskovich litterae*, 42. sz. Fraknói, id. m. Magyar Sión, 1863. 500. l. 1. jz.

⁴⁷ Ferdinánd követeinek április 6-án írt levele. *Draskovich litterae* 45. sz. Fraknói, id. h.

⁴⁸ Batthyány, id. m. 149–152.

⁴⁹ Április hó 14-én már ez is Trientben volt. Ezt jelentik a követek e napon Ferdinánd királynak. *Draskovich litterae*, 47. sz. V. ö. Fraknói, id. m. Magyar Sión, 1863. 500.

⁵⁰ Episcopi Chanadiensis et Tininiensis, cum antea congregationibus interesse per leges non potuerint, (quod nihil certi de ipsorum confirmationibus haberemus), hodie primum in congregationem admittentur, iam enim ipsis rmis dd. legatis constat ipsos confirmatos esse, tametsi bullas nondum habuerint. Itaque primum omnium ipsi excipientur. — A követeknek április 6-án kelt levele. *Draskovich litterae*, 45. sz. Fraknói, id. h.

⁵¹ Ferdinánd követei egy héttel utóbb jelentik: „Sextus dies datus est Chanadiensi et Tininiensi, qui eo primum die a concilio acceptati sunt.” *Draskovich litterae*, 47. sz. Fraknói, id. m. Magyar Sión, 1863. 503.

⁵² Május 14-én a magyar klérus követeinek is elismertettek. Fraknói, id. m. 589.

⁵³ Közli Le Plat: *Monumentorum ad historiam concilii Tridentini amplissima collectio*, Lovanii, 1875. V. 138, 139.

állapotukkal és nehéz anyagi helyzetükkel indokolta. A magyarok — úgymond — hajdan tömegesen zarándokoltak az apostolok sírjaihoz, most azonban őseik példájára hősies kitartással harcolnak a török ellen, hogy az egész kereszténységet megvédelmezzék. Kettejüket azzal a megbízással küldték Trientbe, hogy a magyar főpapok hódolatát és engedelmességét a pápa személye, az apostoli szentszék és a zsinat iránt minden alkalommal tüntessék ki, mert el vannak tökélve, hogy a zsinat végzéseit, mint Isten parancsait, elfogadják, megtartják és híveikkel is megtartatják.⁵⁴ A zsinat nevében a titkár válaszolt. Elismeréssel szólott a magyar főpapoknak az egyház védelmére irányuló buzgóságáról. „A zsinat örömmel üdvözölte volna őket személyesen, de mivel otthonmaradásukra fontos és alapos okok kényszerítik, amit Hosius biboros is megerősít, mentségüket elfogadja abban a reményben, hogy otthonmaradásukból jelentékeny előnyök fognak az egyházra háramlani”.⁵⁵

A következő napokban a legátusok tizenkét reformpontot tűztek az értekezletek napirendjére. Már az első pont,⁵⁶ a javadalmas papok rezidenciájának kötelezettsége, hosszú és élénk vitát idézett elő. A zsinati atyák egy része ugyanis azt az elvi kijelentést szorgalmazta, hogy a főpapokat és a lelkészeket isteni, illetve egyházi törvény kötelezi székhelyükön való állandó tartózkodásra, míg másik része feleslegesnek tartotta a kötelezettség jogi alapjának megállapítását. Kolosvári április 17-én szólott a javaslatához. A residencia-kötelezettség jogi alapjának meghatározását szükségesnek vallotta, de jutalmak és büntetések következménye nélkül. „Sokféle megpróbáltatások után — úgymond — jutunk a mennyországba, de a szeretet mindent elvisel”.⁵⁷

Kolosvári beszéde mély benyomást keltett. A dominikánusok festői öltönyében ritka szép megjelenésű férfi volt. Erő, nyugaltság, szelíd, nyílt és komoly tekintet, vidám lélek fénylettek arcán. Bátor és hévteljes volt szíve is, szava is. Pazar pompával szórta lelke aranyát. Zene volt beszéde, csodálatos a hangjának kelleme, kifejezéseinek a klasszicitása. Azzal, hogy szónoklatában elvokonai előtt ezeknek saját eszméit tisztán és világosan kifejtette és köztudomásra juttatta, a megkönnyebülés és hála egy nemét váltotta ki, mely a beszédét követő tapsviharban nyilvánult meg.

Más körülmények miatt nemsokára attól kellett tartania, hogy zsinati működését abba kell hagynia. Ferdinánd május 22-én meghagyta Draskovichnak, hogy követársaival együtt a zsinatot az általa előterjesztett reformjavaslatok elsősorban való megvitatására vagy legalább is a hitágazatok definíciójával párhuzamosan azokkal egyidőben való tárgyalásra bírja. Utasította követeit, hogy amennyiben kérését a zsinat

⁵⁴ L. egész terjedelmében Sámuelffy: *Andreae Dudithii orationes quinque in concilio Tridentino habitae*. Halae Magdeb. 1743. 8—14. és Le Plat, id. m. 140—146. Tartalmát ismertette Fraknói, id. m. Magyar Sión, 1863. 500—502.

⁵⁵ Fraknói: *Magyarország és a szentszék*. III. 112.

⁵⁶ „Mikép lehetne keresztülvinni, hogy a főpapok és lekipásztorok állandóan székhelyükön tartózkodjanak?”

⁵⁷ Fraknói, id. m. III 116.

elnökei nem teljesítenék, Kolosvári is tartsa távol magát a zsinat üléseitől, értekezleteitől és összes nyilvános cselekményeitől.⁵⁸

Ezért a legátusok, hogy Ferdinánd kívánságának legalább részben eleget tegyenek, július 6-án a két szín alatti áldozás ügyét tűzték ki napirendre. Draskovich június 27-én Kolosvári nevében is emlékiratot olvasott fel a zsinaton a két szín alatti áldozás megengedése érdekében. „Ez engedmény nélkül — úgymond — Magyarországon a népet és a nemességet fékentartani nem lehet. Ha az elégedetleneket a zsinat iránt nem tartották volna jó reménységgel, ma már a keresztény hitnek, az egyházhoz és a szentszékhez való ragaszkodásnak igen csekély maradványai állanának fenn. A hívek az oltáriszentségnek két szín alatti kiszolgáltatására gyakran erőszakkal kényszerítik a papokat, kiket a püspökök elmozdítottak vagy másképpen megfenyítették ugyan, de ennek az lett a következménye, hogy paphiány miatt a gyermekek keresztsége nélkül halnak meg, a hívek Isten ismerete nélkül élnek és a nép közel áll ahhoz, hogy a pogányságba visszasüllyed.”⁵⁹

A július 16-i ülés után, melyen Kolosvári követő társa, Dudich, szintén a két szín alatti áldozás érdekében mondott beszédet, a legátusok a tanácskozások tárgyául a szentmiséről szóló tanítás megállapítását tűzték ki. Azonban Draskovich a két szín alatti áldozás ügyének tárgyalásához ragaszkodott. Azt jelentette a pápai legátusoknak, hogy Ferdinánd császár-király népei el vannak keseredve a miatt, hogy a zsinathoz fűzött reményük eddig nem vált valóra. Hivatkozott a pápára, aki Magyarországon tartózkodása alkalmával a kért engedmény szükségességéről meggyőződhetett. Az augusztus hó 22-én tartott ülésen a bibornokelnök méltányolta Ferdinándnak a zsinat érdekében kifejtett fáradozásait és a zsinat figyelmébe ajánlotta kívánságait. Azután felolvastatott egy végzés-tervezet, melynek értelmében „a zsinat kimondja, hogy az oltáriszentség két szín alatti kiszolgáltatása, amit a császári felség Német-, Magyar-, Csehország és Ausztria számára kér, bizonyos feltételek mellett oly módon engedtetik meg, hogy a nevezett országok főpapjai lelkészeiket a római szentszék nevében az oltáriszentség két szín alatti kiszolgáltatására felhatalmazhatják”. Kolosvárra csak négy nap múlva került a sor, hogy a javaslatához hozzászólhasson. A szöveg rövidítését és egyes kifejezések megváltoztatását indítványozta.⁶⁰ Kolosvári írásbeli utasítást kapott, hogy népe kívánságának teljesítését, a kehellyel való áldozást eszközölje ki. Erre hivatkozott is egy beszédében követő társa, Dudich.⁶¹ Az utasítás szövege nem maradt fenn.⁶²

⁵⁸ „Porro in eventum quo vobis juxta mandata nostra in congregationibus, sessionibus, aliisque publicis concilii actibus abstinendum erit, volumus, ut et rdmí episcopi Chanadiensis et Tininiensis abstineant injungentes vobis ut quando ad hoc extremum remedium recurrendum erit, illos de hac expressa nostra voluntate certiores faciatis et ne aliud quam vos in hac parte faciant, curetis.” Fraknoi, id. m. Magyar Sión, 1863. 653. l. 4. jz.

⁵⁹ Fraknoi: *Magyarország és a szentszék*, III. 120

⁶⁰ Theiner, II. 94. Fraknoi: *Magyarország és a szentszék*, III. 123–4.

⁶¹ Szeptember 5.

⁶² Fraknoi, id. m. 126. 511. l. 429. jz.

Kolosvári nemsokára betegségbe esett. Ez nemcsak zsinati működésének, hanem életének is végett vetett. Gyomorgörcsökkel kezdődő láza október 20-án ágyba döntötte. A gyógyszerek hatástalanoknak bizonyultak. Draskovich már november 10-én aggodalommal jelenti az uralkodónak, hogy el fogják veszíteni társukat.⁶³ Ferdinánd meleg hangon fejezte ki sajnálatát a „tudós és kiváló férfi“ egészségi állapota miatt.⁶⁴

Kolosvári állapota egyre válságosabbá vált. November 13-án már a halál előjelei mutatkoztak. A beteg ágyánál Draskovich püspök virrasztott, ellátta őt a haldoklók szentségével.⁶⁵ Ott állott mellette hú kanonokja, Síri Mihály.⁶⁶ Ugyane napon készítette el végrendeletét.⁶⁷ Késpénze százharmincegy aranyból és ötven tallérból állott. Ezt az összeget hitelezői, szolgálai és orvosai kifizetésére szánta.⁶⁸ E tartozásai rendezése után egy garas sem maradt.⁶⁹ Mint említettük, kiskeresztjét, továbbá egy ezüst sőtartót Szent-Domonkost ábrázoló képpel és egy palástját a nagyszombati domonkosok kolostorára hagyta.⁷⁰ Gyűrűjét, „mely bár kis értékű, de hűségének némi bizonyítéka“, császári urára hagyta.⁷¹ Ezt a gyűrűt mellékelte Draskovich a végrendelethez, midőn

⁶³ „...ita, ut vehementer dubitemus, ne nobis eripiat.“ *Draskovich litterae*, 167. sz. Fraknói: *A magyar főpapok a trienti zsinaton*. Magyar Sión, 1863, 812. 2. jz.

⁶⁴ „Quod porro scribitis randum eppum Chanadiensem tam periculosum in febrem incidisse, ut etiam de salute ejus addubitare coeperitis, molestum nobis accidit, cuperemus enim hominem doctum et probum commodiore valetudine uti.“ Ferdinánd császár november 25-én kelt válaszirata. *Draskovich litterae*, 170. sz. Fraknói, id. h.

⁶⁵ *Litterae dom. oratorum ad S. C. Mtem 17. Nov. Draskovich litterae*, 169. sz. Fraknói, id. h. 813. l.

⁶⁶ „Praesentibus reverendissimo domino Quinqueecclesiensi et Tininiensi et dominis Stephano Mathisy, presbytero Quienqueecclesiensi et domino Michaelae Syrino, canonico Chanadiensi.“ Kolosvári végrendelete. *Országos Levéltár: Acta ecclesiastica*, fasc. 14. Nr. 7.

⁶⁷ Bevezető soraiban katolikus hitéről tesz tanuságot: „In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Ego Joannes episcopus Chanadiensis corpore quidem aeger, animo vero per omnia sanus animadvertens fragilis huius vitae incertitudinem et instantem meam resolutionem, ultimum et legitimum, tale meum condo testamentum. Imprimis Deo optimo maximo me totum trado anathematizans omnes haereses et praesertim Lutheranam et Sacramentarium, qui contra ecclesiam catholicam matrem meam insurrexerunt.“

⁶⁸ „De rebus autem mihi a Deo concessis sic dispono: Creditoribus si qui sua credita liquide probaverint, satisficiat. Item servitoribus meis, qui hic ut secundum executorum arbitrium satisficiat. Item medicis, pharmacopolis et hospiti, quod illis debetur, persolvatur... Ex pecunia numerata hoc est centum triginta uno aur. hung. et tall. quinquaginta solvatur creditoribus, servitoribus, medicis, ut supra.“

⁶⁹ A végrendelet felzetén ugyanis ez a feljegyzés olvasható: „Ex hac pecunia numerata, quae medicis, pharmacopolis, hospiti, servitoribus et mihi debentur, integre persolvantur, ne obulus quidem remanebit.“

⁷⁰ „Item crux parva cum torque argenteo deaurato restituatur monasterio S. Joannis Tyrnaviensis. ... Item pelvis argenteus cum imagine D. Domini in medio, monasterio D. Joannis Tyrnaviensis, ut et ipsi memores sint in orationibus animae mae... Item pluviale restituatur monasterio S. Joannis Tyrnaviensis.“

⁷¹ „Item S. Caes. domino meo clementissimo lego annulum meum unum, licet parvi valoris, in meae fidelitatis quaecunque testimonium.“

utóbbi megerősítés végett Ferdinándhoz felterjesztette. Becslése szerint négy-öt aranyat ért.⁷² Elefáncsonskeresztjét „örök engedelmessége jelül“ az esztergomi érsekre, kegyes urára hagyta.⁷³ „Káplánjára“, Mihály papra, hagyományozta miseruháját.⁷⁴ Egy kelyhét otthon levő egyházi ruháival Gáspár domonkosrendi szerzetesnek,⁷⁵ Imre deák nevű tisztjére pedig odahaza levő ezüst billikomát.⁷⁶ Erdélyben élő Borbála nővérének aranyozott kannát,⁷⁷ Albert és Gáspár nevű unokatestvéreinek tizenkét ezüstkanalat, három villát, két sőtartót, egy ezüst korsót és három szőnyeget hagyományozott. Ugyancsak unokaöccseire hagyta nagyszombati házát a szántóföldekkel és kertekkel együtt, továbbá azt az összeget, mely jövedelmeiből említett tisztje kezeire kerül.⁷⁸ Nagyszombatban levő könyveire⁷⁹ vonatkozóan fenntartotta Telegdi Miklós kanonok-plébánosnál⁸⁰ levő végrendeletében foglalt rendelkezéseit. Telegdire hagyományozta Szent Ágoston műveit.⁸¹ Egy használatlanul hagyott posztó visszaadandó annak a kereskedőnek, akitől beszerezte.⁸² A szegényeknek egy kelyhének és két kis korsójának eladási árát jut-

⁷² Litterae dominorum oratorum ad S. C. maiestatem 17. Novembris. *Draskovich litterae* Nr. 169. Fraknói, id. m. 813.

⁷³ „Item illustrissimo ac reverendissimo domino archiepiscopo Strigoniensi domino meo gratiosissimo relinquo crucem eburneam in signum perpetuae meae observantiae.“

⁷⁴ „Item casulam cum omnibus additamentis lego Michaeli presbytero sacellano meo.“

⁷⁵ „Item calicem cum vestibis altaris et casulam, quod domi est, fratri Caspari ordinis praedicatorum.“

⁷⁶ „Item chypum argenteum, quod domi est apud Emericum litteratum meum servitorem, eidem relinquo.“

⁷⁷ „Item Barbarae sorori meae, quae est in Transsylvania, lego fusorium deauratum.“

⁷⁸ „Item coelearia argentea duodecim, tres furellas, salina duo, chypum argenteum, tapetas tres lego Alberto et Gaspari nepotibus meis... Item domum Tyrnaviensem, cum agris et bortis lego duobus praedictis nepotibus meis. Alberto et Gaspari... Item pecunias, quas ex meis proventibus in manibus habet idem Emericus, relinquo duobus praedictis nepotibus meis.“

⁷⁹ Leltárba foglalta Trientben levő könyveit: Opera S. Augustini omnia. Phigius, lib. 2. Missale. Breviarium. Liber Miscellaneorum. De divinis et apostolicis traditionibus. De conciliis lib. 2. Summa summarum, quae Thabiena reformata dicitur. Tractatus sacerdotalis. Joannis Ecchii de septem sacramentis tomi 4. Confessio Polonica. Concilium Reginaldi Poli cardinalis. De sanctorum invocatione. De baeresibus. Compendium concertationis contra Lutherum. Psalterium. De sacrificio Missae. De expresso Dei verbo. De missa evangelica. Nausea de cathechismo. Loci communes. Contra Martinum Lutherum.

⁸⁰ 1561 január 25 óta esztergomi kanonok s mint ilyen 16 esztendőn keresztül nagyszombati plébános, jeles hitszónok. Mint pécsi püspök és az esztergomi érsekség adminisztrátora hunyt el 1586-ban, 51 éves korában. Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok*. Esztergom, 1900. 166. s. kl.

⁸¹ „Item libris Tyrnaviae relictis dispono, ut antea disposui in testamento Tyrnaviae R. D. Nicolaum Thelegdinum relicto. Item D. Augustini opera lego D. Nicolao Thelegdino.“

⁸² „Item paupis non scissus reddatur mercatori integer ut acceptus est.“

(november 14) jobblétre szenderült. Végrendeletében kifejezett óhajának megfelelően Szent Vigil egyházában temették el.⁹² Temetésén püspöki székében utóda mondotta a gyászbeszédet.⁹³

*

Az emberi életnek utazással való összehasonlítása különösen találó Kolosvári János püspökségére. Trientbe utazásának köszönhette püspöki süvegét, melyre kiváló tehetségei tették érdemessé. Püspöki működését utazási előkészületekkel kezdte meg és hamarosan útnak indult: bátran és vidáman viselte el és gyűrte le az utazás nehézségeit és veszélyeit; rendeltetési helyére érve, reményteljes lelki örömök és vésztjósító anyagi gondok vártak reá. Kereste az utakat, hogy a bajt kikerülje és célját elérje. Ekkor azonban legyőzhetetlen ellenség: gyógyíthatatlan betegség vett erőt rajta. A korai halál igazságtalanságot követett el rajta, mivel működése ragyogó kezdetén gyilkos kór leterítette, mint Archimedest ama marcona római katona, tervezgetései közben, éppen, midőn készülöben volt nagyot alkotni és a tündöklő jövő dicsfénye sugárzott feléje.

⁹² „Item corpus meum volo sepeliri in superno templo D. Vigilio dicato.“

⁹³ Pray: *Specimen Hierarchiae Hungariae*, II, 30. l.

AZ
ERDÉLYI MÚZEUM

az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában jelenik meg évenként 12 számban negyedévenként 7—7½ ív terjedelemben. A folyóirat az EME Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi, Természettudományi-, Orvostudományi- és Jog- és társadalomtudományi Szakosztályának hivatalos közlönye.

AZ
ERDÉLYI MÚZEUM-OT

az Egyesület alapító, igazgatósági és rendes tagjai évi 300 lejes kedvezményes áron kapják. Előfizetési ára nem tagoknak és könyvkereskedőknek 400 lej. Előfizetések és a lap szétküldésére vonatkozó kívánságok címe:

ERDÉLYI MÚZEUM kiadóhivatala, Cluj-Kolozsvár, Strada Baron L. Pop
(volt Brassai-utca) 5.

Kéziratok, ismertetésre szánt könyvek és a folyóirat szellemi részét illető tudakozódások a szerkesztőt illetik:

DR. GYÖRGY LAJOS, Cluj-Kolozsvár, Str. Universităţii (v. Egyetem-u.) 10.

A szerkesztőség közli az igen t. munkatársakkal: 1. Géppel írott kéziratokat kér. 2. A közlésre szánt dolgozatok átlagos legnagyobb terjedelme 1 ív. 3. Minden munkatárs a folyóiratnak egyszersmind előfizetője is. A tiszteletdíjat 300 illetőleg 400 lejig a kiadóhivatal az előfizetés javára írja. 4. Különnyomat a szerző kívánságára és költségére készül. 5. Kéziratokat a szerkesztőség csak a szerző külön kifejezett óhajára küld vissza.

Szerkeszti: Dr. György Lajos.

Az „Erdélyi Múzeum-Egyesület“ kiadása

1. Rasse Károly: Reményik Sándor	40.—
2. Párvan Bazil: A dákok Trójában	30.—
3. Dr. Bitay Árpád: Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében	30.—
4. Dr. Bitay Árpád: A moldvai magyarság	40.—
5. Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep	40.—
6. Dr. Balogh Ernő: Kvarc az Erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben	40.—
7. Dr. György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1925. év	50.—
8. K. Sebestyén József: A brassai fekete templom Mátyás-kori címei	40.—
9. Dr. Karácsonyi János: Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez	50.—
10. Dr. Gál Kelemen: Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen	50.—
11. Dr. Tavasz Sándor: Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése	40.—
12. Dr. György Lajos: Két dialogus régi magyar irodalmunkban	60.—
13. K. Sebestyén József: A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címei	50.—
14. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1926. év	50.—
15. Dr. Gyárfás Elemér: A Supplex Libellus Valachorum	50.—
16. Rónay Elemér: Kemény fejedelem halála és nyugvóhelye	50.—
17. Dr. György Lajos: Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban	50.—
18. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1927. év	60.—
19. K. Sebestyén József: A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai	60.—
20. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület XVI—XIX. századi kéziratok énekeskönyvei	50.—
21. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1928. év. /ótlásokkal az 1919—1928. évekről	50.—
22. Dr. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben	50.—
23. Dr. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái	50.—
24. Dr. Gál Kelemen: A nemzeti nevelés román fogalmazásban	50.—
25. Dr. Tavasz Sándor: Kierkegaard személyisége és gondolkozása	50.—
26. Dr. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében	50.—
27. Dr. Csáry Bálint: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról	50.—
28. Dr. Biró Vencel: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében	50.—
29. Dr. Teléki Domokos gróf: A marosvásárhelyi Teléki-könyvtár története	50.—
30. Dr. Holbauer László: A Remény című zsebkönyv története (1839—1841)	50.—
31. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1929. év	50.—
32. Dr. Gyalui Farkas: A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán	50.—
33. Dr. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon“ c. regénye	50.—
34. Dr. Temesváry János: Hét erdélyi püspök végrendelete	50.—
35. Dr. Biró Vencel: A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében	50.—
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe	50.—
37. Dr. Kántor Lajos: Hídvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum Egyesület megalakítása érdekében	50.—
38. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1930. év	50.—
39. Dr. Balogh Arthur: A székely vallási és iskolai önkormányzat	50.—
40. Dr. György Lajos: Eulenspiegel magyar nyomai	80.—
41. Dr. Dömötör Sándor: A cigányok temploma	50.—
42. Dr. Kristóf György: Báró Eötvös József utazásai Erdélyben	80.—
43. Dr. Holbauer László: Az Erdélyi Híradó története	50.—
44. Dr. Kristóf György: Kazinczy és Erdély	50.—
45. Dr. Asztalos Miklós: A székelyek őstörténete letelepülésükig	50.—
46. Dr. Varga Béla: Az individualitás kérdése	80.—
47. Kemény Katalin: Erdélyi emlékirók	80.—
48. Dr. Dömötör Sándor: Vida György facetiái	50.—
49. Dr. Oberding József György: A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések a román törvényhozásban	50.—
50. Szabó T. Attila: Közép-szamos-vidéki határnevek	50.—
51. Dr. Balogh Jolán: Olasz falfestmények Gyulafehérvárt	30.—
52. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1931. év	50.—
53. Dr. Kántor Lajos: Magyarok a román népköltészetben	50.—
54. Dr. György Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai	50.—
55. Dr. Veress Endre: Gróf Kemény József (1795—1855)	120.—
56. Dr. Kántor Lajos: Kölcsönhatás a magyar és román népköltészetben	30.—
57. Dr. Tavasz Sándor: A lét és valóság	60.—
58. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez	60.—
59. Dr. Imre Lajos: A falunnevelés irányelvei	60.—
60. Dr. Veress Endre: A történetíró Báthory István király	80.—
61. Dr. Boros György: Carlyle	40.—
62. Dr. Juhász Kálván: Két kolozsmonostori püspökpadát a XVI. században	50.—
63. Biró József: A kolozsvári Bánffy-palota és tervező mestere, Johann Eberhard Blaumann	60.—
64. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1932. év.	50.—

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában, Cluj-Kolozsvár, Str. Baron L. Pop (volt Brassai-u.) 5.

Az 1—10. szám elfogyott